

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF STATE LEGAL POLICY

У статті піддано критичному аналізу різні думки авторів щодо визначення поняття «державна правова політика». Констатовано, що проблеми теоретичного осмислення поняття «державна правова політика» були предметом розгляду значної кількості науковців, однак досі немає єдиного підходу до його визначення. Відсутність узгодженості серед наукової спільноти щодо трактування цього терміну є причиною наявності різноманітних тлумачень, що можуть значно відрізнятися за змістом та підходами. Уточнюється, що одні дослідники наголошують на значенні державної правової політики як системи правових заходів, спрямованих на регулювання суспільних відносин (інструментальний дискурс), а інші – акцентують увагу на її функціональній ролі в управлінні державою та забезпеченні правопорядку (функціональний дискурс). Автором визначено, що політика – це будь-яка взаємодія між окремими особами, групами чи інституціями, які прагнуть прийняти рішення про те, як зробити колективний вибір або вирішити якусь колективну проблему. Зроблено висновок, що у рамках державної правової політики стратегічне планування є її ключовим елементом, що включає розробку й імплементацію нормативно-правових актів, удосконалення системи правового регулювання та правозастосування, а також моніторинг ефективності ухвалених рішень. Стратегічне планування забезпечує інтеграцію правових ініціатив в загальну політику розвитку країни, враховуючи економічні, соціальні та міжнародні аспекти. Такий підхід сприяє сталому розвитку, підвищенню інвестиційної привабливості держави та зміцненню правової культури серед населення. Надано авторське визначення терміну «державна правова політика», а саме: державна правова політика як особлива правова категорія – це система цілеспрямованих дій і заходів держави, спрямованих на формування, реалізацію та вдосконалення правової системи, що визначає принципи, пріоритети та напрями розвитку права та законодавства для досягнення суспільно значущих цілей і забезпечення правопорядку, що закріплюються у стратегічних нормативно-правових актах.

Ключові слова: державна правова політика, державні органи, політика, сталий розвиток, стратегічне планування.

The article critically analyzes different opinions of the authors regarding the definition of the concept of "state legal policy". It was established that the problems of theoretical understanding of the concept of "state legal policy" were the subject of consideration by a significant number of scientists, but there is still no unified approach to its definition. The lack of agreement among the scientific community regarding the interpretation of this term is the reason for the existence of various interpretations, which can differ significantly in terms of content and approaches. It is clarified that some researchers emphasize the importance of state legal policy as a system of legal measures aimed at regulating social relations (instrumental discourse), while others emphasize its functional role in state management and ensuring law and order (functional discourse). The author defines that politics is any interaction between individuals, groups or institutions that seek to make a decision about how to make a collective choice or solve a collective problem. It was concluded that within the framework of the state legal policy, strategic planning is its key element, which includes the development and implementation of normative

legal acts, improvement of the system of legal regulation and law enforcement, as well as monitoring the effectiveness of the adopted decisions. Strategic planning ensures the integration of legal initiatives into the general development policy of the country, taking into account economic, social and international aspects. This approach contributes to sustainable development, increasing the investment attractiveness of the state and strengthening the legal culture among the population. The author's definition of the term "state legal policy" is provided, namely: state legal policy as a special legal category is a system of purposeful actions and measures of the state aimed at the formation, implementation and improvement of the legal system, which determines the principles, priorities and directions of the development of law and legislation to achieve socially significant goals and ensure law and order, which are enshrined in strategic legal acts.

Key words: *state legal policy, state bodies, policy, sustainable development, strategic planning.*

Вступ. Не є заперечним твердження, що державна політика реалізується через правову сферу, здійснюючи правовий вплив на суспільні відносини. Державна правова політика відзначається не тільки самим процесом здійснення впливу на суспільні відносини, а також і можливістю його спричинення. Для того, щоб даний вплив був дійсно ефективним і сприяв досягненню позитивного результату – розбудові правової держави та громадянського суспільства в Україні – необхідно встановити зв'язок між правом і політикою в аспекті розуміння правової політики як суспільного явища [1, с. 111].

По-перше, правова політика спрямована на впорядкування правової сфери, що відповідно приводить до оптимізації політичних, економічних, соціальних та інших відносин. По-друге, формування правової політики упорядковує потоки юридичної інформації, що міститься в різних правових актах та має здатність до зростання. По-третє, актуалізація правової політики зумовлена і посиленням управлінської функції права, підвищенням ролі та значущості правосвідомості суспільства, розширенням договірних засад правового регулювання, потребою в координації та керуваності з боку владних структур та іншими процесами у правовому просторі. По-четверте, посилення значимості правової політики пов'язано з необхідністю вироблення і закріплення тактичних і стратегічних основ розвитку правового життя в Україні [2, с. 29].

Таким чином, правова політика – це один з найважливіших видів політики як родового інтеграційного поняття. Ось чому не можна зрозуміти суть правової політики, не знаючи, що таке політика взагалі. Іншими словами, будь-яке визначення правової політики не повинно суперечити загальному уявленню про політику в її традиційному змісті [3, с. 8-9].

Варто зауважити, що проблеми теоретичного осмислення поняття «державна правова політика» були предметом розгляду значної кількості науковців, однак досі немає єдиного підходу до його визначення. Відсутність узгодженості серед наукової спільноти щодо трактування цього терміну є причиною наявності різноманітних тлумачень, що можуть значно відрізнятися за змістом та підходами. Власне, одні дослідники наголошують на значенні державної правової політики як системи правових заходів, спрямованих на регулювання суспільних відносин (інструментальний дискурс), а інші – акцентують увагу на її функціональній ролі в управлінні державою та забезпеченні правопорядку (функціональний дискурс).

Причому складність осмислення державної правової політики полягає у тому, що це міждисциплінарна категорія, яка включає не тільки юридичні аспекти, але й політичні, соціальні, економічні чинники, які сукупно формують її змістову структуру. Означене свідчить про важливість подальшого дослідження і узгодження теоретичних підходів для більш чіткого розуміння цього поняття та його ефективного практичного прояву.

Тому, актуалізація розгляду проблематики уточнення теоретичної ідентифікації категорії «державна правова політика», на нашу думку, є достатньо зрозумілою.

Отже, **метою статті** є узагальнення наукових думок в контексті визначення теоретичних рамок розуміння заявленої до розгляду категорії.

Виклад основного матеріалу. Кореляційний взаємозв'язок між категоріями «правова політика» та «політика» є аксіоматичним. Причому доречно вказати, що термін «політика» є неоднозначним [4, с. 48]. Політика та пов'язані з нею терміни, як-от «політичний» чи «політик», можуть мати як позитивні, так і негативні конотації. Грецький філософ Аристотель стверджував, що «людина – політична тварина» [5]. Його основна ідея щодо політики, як суспільного явища, полягала у тому, що уряд існує для того, щоб заохочувати та плекати чесноти таким чином, щоб

це вело до гарного життя його громадян, своєю чергою добродесні громадяни готові жити разом за загальними законами та робити внесок у свою громаду. Зрозуміло, що такий погляд автора є досить утопічним, але заслуга Аристотеля у тому, що він детально описав багато можливих форм політичної спільноти та те, як вони пов'язані із загальною метою уряду.

Політика існує скрізь, де люди взаємодіють один з одним, щоб ухвалювати рішення, які впливають на них колективно. Коли уряд вводить податки чи фінансує освіту – це політика. Але політика це не тільки про державу та її публічні органи. На нашу думку, політика існує навіть в родині. Наприклад, коли батьки вирішують, де житиме родина – це політичне рішення, яке приймає родина. Тобто, загалом, політика – це будь-яка взаємодія між окремими особами, групами чи інституціями, які прагнуть прийняти рішення про те, як зробити колективний вибір або вирішити якусь колективну проблему.

Якщо деталізувати сутність поняття «правова політика» то щодо її визначення існує безліч варіантів інтерпретації. Так, В. Селіванов вважає, що головною метою правової політики демократичної, соціальної, правової держави, з багатопартійною системою має бути сприяння досягненню громадянської злагоди в суспільстві на основі утвердження й забезпечення законних прав і свобод людини, які не порушують, насамперед, права і свободи інших людей, а також моральні підвалини суспільства. Тому, на думку науковця, зміст правової політики пов'язаний з цілеспрямованим, вибором пріоритетів, формуванням моделей розвитку правової системи, правового розвитку держави та суспільства в цілому відповідно до об'єктивних потреб соціального прогресу та суб'єктивних інтересів владарюючих сил, суперечностей між першими і другими [6, с. 10]. На думку О. Рудневої та О. Ярмиша, «правову політику» можна розглядати як: «...особливе політико-правове явище, що формується внаслідок системної, науково обґрунтованої діяльності держави і громадських об'єднань, спрямоване на визначення стратегії і тактики правового розвитку суспільства, удосконалення механізму правового регулювання, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, побудову правової держави» [7, с. 8].

Вбачається доволі спірним твердження Н. Железняка, який вважає, що: «правова політика – це специфічна міжгалузева правова категорія, яка визначає базовані на загальних та специфічних закономірностях розвитку національної правової системи принципи, стратегічні напрями та шляхи створення і реалізації правових норм, спрямована на зміцнення режиму законності та безпеки, формування у громадян розвиненої правової культури, здатності використовувати правові засоби для задоволення своїх інтересів, захисту прав та свобод, і одночасно є статичним елементом правової системи» [3]. Автор визначає правову політику як «міжгалузеву правову категорію», що, на перший погляд, є доволі широким і узагальненим визначенням. На нашу думку, важливо конкретизувати, що саме означає міжгалузевий характер, і як це відрізняється від інших правових категорій. Також автор стверджує, що правова політика є «статичним елементом правової системи», однак, на нашу думку, правова політика за своєю суттю є динамічною, оскільки вона змінюється відповідно до суспільних потреб і викликів. Статичність ми вважаємо спірною ознакою, оскільки це суперечить основним характеристикам політики як явища, що реагує на зміни в правовому середовищі та суспільних відносинах.

Аналогічний підхід щодо формування терміну «правова політика» обґрунтовується О. Минькович-Слободяник у дисертаційному дослідженні «Правова політика як чинник правотворчості та правозастосування», в якому авторка вказує, що: ««правова політика» бере свій початок з права як статичної основи, що набуває руху за допомогою останньої» [8]. Вона також відстоює точку зору, що правова політика генетично походить від політики, але базою для її існування і функціонування виступає завжди лише право. Саме право впливає на її формування, визначає, якою вона буде, які цінності вона покликана нести в суспільство і захищати. Тому політика – це скоріше влада в рухові, а право, законодавство – статика влади [8].

На думку І. Жаровської сутністю державної правової політики є стратегічне планування у правовій сфері як постійний процес, за допомогою якого суб'єкти правової політики переглядають стратегічний напрямок своєї організації та її діяльності для досягнення цілей, що визначені органами публічного управління для громади. На думку авторки, державна система планування розвитку охоплює різноманітність інструментів, що включають правову основу держави, а також механізми перетворення політичних рамок у середньостроковий сектор розвитку [9]. Тобто, авторкою стратегічне планування визначено як основа правової політики держави. Ми з цим погоджуємося, оскільки воно дозволяє державі формулювати довгострокові цілі, які відповідають інтересам суспільства, та визначати шляхи їх досягнення. Стратегічне планування забезпечує цілісність та узгодженість усіх заходів, спрямованих на розвиток правової системи, створення

сприятливого правового середовища, а також на підтримку стабільності та передбачуваності державних рішень. У рамках державної правової політики стратегічне планування включає розробку й імплементацію нормативно-правових актів, удосконалення системи правового регулювання та правозастосування, а також моніторинг ефективності ухвалених рішень. Воно забезпечує інтеграцію правових ініціатив в загальну політику розвитку країни, враховуючи економічні, соціальні та міжнародні аспекти. Такий підхід сприяє сталому розвитку, підвищенню інвестиційної привабливості держави та зміцненню правової культури серед населення.

Додамо також, що А. Крижанівський наголошує на тому, що державна правова політика багато в чому полягає у виробленні та здійсненні юридичних ідей стратегічного плану, у прийнятті, вдосконаленні та реалізації Конституції і чинного законодавства [10].

Висновки. Результати проведеного аналізу дозволяють визначити державну правову політику як особливу правову категорію, яка ідентифікується через систему цілеспрямованих дій і заходів держави, спрямованих на формування, реалізацію та вдосконалення правової системи, що визначає принципи, пріоритети та напрями розвитку права та законодавства для досягнення суспільно значущих цілей і забезпечення правопорядку, що закріплюються у стратегічних нормативно-правових актах.

Список використаних джерел

1. Харченко Н. П. Правова політика держави: до визначення поняття і змісту. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*, 2020. №10 (22). С. 110-117. URL: https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/110-117_%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BA%D0%BE-1.pdf
2. Кравчук М., Матола В. Правова політика в сучасній Україні: сутність, особливості формування та реалізації. *Актуальні проблеми правознавства*, 2018. Випуск 1 (13). С. 29-35. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28600/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf>
3. Железняк Н. А. Поняття державної правової політики та її загальна характеристика наукові записки. *Юридичні науки*, 2003. Том 21. С. 9-14. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f691adce-96b6-44dd-b6ed-b7f9d1391725/content>
4. Oksin, Vitaliy, Anna Danylenko, and Artem Zubko. «Policy» and «Administration» in the Context of Regulating Ukraine’s Space Activities. *Advanced Space Law*, 2022. Vol. 9. P. 48–57. <https://doi.org/10.29202/asl/9/5>
5. Kenny Anthony J.P., Anselm H. Amadio. Political theory of Aristotle. *Britannica*, 2024. URL: <https://www.britannica.com/biography/Aristotle/Political-theory>
6. Селіванов В. Правова політика України (деякі теоретичні питання сутності, змісту та технології). *Право України*, 2001. С.13 № 12. С. 6 – 14.
7. Руднева О. М., Ярмиш О. Н. Правова політика України: стан, проблеми концептуалізації та підвищення ефективності. *Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.)*. С. 6–26. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Pravova_pol_new-b7252.pdf.
8. Минькович-Слободяник О. В. Правова політика як чинник правотворчості та правозастосування. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01. Київ, 2010. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10283/Mynkovich-Slobodyanyk.pdf?sequence=1>
9. Жаровська І. Правова політика держави (теоретико-правовий аналіз). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*, 2020. Т. 7, № 4. С. 47-51.
10. Крижанівський А. Правова політика і правопорядок: сфери перетину і взаємопідсилення. *Актуальні проблеми політики: зб. наук.праць*. 2017. Вип. 30. С. 36 – 39.